

Suokansan pimeys ja kylähullun murhanhimo

Hulluuden merkillisyys Pauli Pylkön ajattelussa

”Yhteisön tulee olla hien ja veren tuhrima, eroottisen ja väkivaltaisen energian läpäisemä, ennen kuin se vapauttaa ihmisen mukavuuden ja turvallisuuden pehmustetusta sellistä”¹, lohkaisee Ukko, Pauli Pylkön piukkaan kiritty vaihtoehtopersoonana, ja suuntaa sanansa nimettömäksi jäävälle vasemmistonuorukaiselle. Pylkön teoksessa *Ajatus ja kädet* (2013) julkaistu, lajissaan tiettävästi kolmas Ukko-dialogi² on tähänastisista raain ja ehdottomin, mutta kuvaa otollisesti Pylkön asemaa suomalaisen ajattelun kentällä. Kuten Ukon puheetkin, myös Pylkön ajattelu on kuin alkuristiriidan repimää kylähullun nurjailua. Silti molemmista heittyy esiin kenties välttämättömintä ajattelua, mitä Suomessa voi ajatella.

Pylkön ajattelun kylähulluus ei kuitenkaan ole ajattelun antimoderniuudessa, demokratianvastaisuudessa eikä edes perusteellisessa kärkkäydessä. Maailmanlopunprofeettoja ja kaikenlaisia vaatioita on ollut maailman sivu. Pylkön ajattelu on kylähullun nurjailua siksi, että se on pohjiaan myöten riitelevää ja tietentahdotun syrjäisyyden läpitunkemaa. Se tulee liian lähelle paitsi ”merkkillistä alkuristiriitaa”³, siis esimerkityksellistä ajatusten liikkettä, myös ”maailmanporvarin” kyseenalaistamattomia perustuksia, toisin sanoen sitä eurooppalaisen sivistyksen, tieteen, tekniikan ja etiikan liittoa, jonka vuoksi luonnonympäristöt tarveltyvät, perinnekuulttuurit katoavat ja täkäläisen sielun ei-eurooppalaiset kokemuskerrostumat hiutuvat pois. Yksiselitteisemmin voitaisiin puhua maailmanporvarissa ilmentyvän koteloituneen kokemuksen ja tämän tietämättään heittäneen varjon dialektiikasta. Riita loihtii tätä esiin.

Toisaalta Pylkön ajattelun seuraamisesta tekee maailmanporvarille vaikeaa sekin, että Ukon kylähulluus ja Pylkön filosofinen perusteellisuus tapaavat sekoittua keskenään. Akateemisen ammattifilosofin, jota ukot Pylkön teksteissä alituisen parhaavat, ja jonka sysimusta varjo Pylkö itsekin aikanaan oli, on liian helppo väheksyä Pylkön ajattelua esimerkiksi radikaaliekologisena kiihotuspuheena tai gnostilaisena mystiikkana. Toisaalta taas täyslaidalliset Kari Enqvistin kaltaisten tieteentekijöiden suuntaan kielivät muustakin kuin kylähullun toripuheista, nimittäin ajattelijasta jolla riittää taitoa lyödä akateemikkoja näiden omin asein.⁴ Takonen, Ukon varhaisempi keskustelukumppani, kuvaakin Ukkoa määreinen ”entinen – pitäisikö sanoa: kieron kehittyneet – loogikko

ja umpikiero vittuilija, ja erikoistunu akateemisen väen kusettamiseen.”⁵

Mutta vielä näitäkin vaikeampaa on tuon nykyeurooppalaisen, joka on tehnyt maailmasta eetillisen ja demokraattisen ”ylikulutusta suosivan tekno-, turva-, ja valvontahelvetin”⁶, sisäistää oman subjektiviteettinsa saumoja, olemisensa laitoja, toisin sanoen sellaisia arkaisten paikalliskulttuurien ja luonnonympäristöjen aineksia, jotka eivät käänny eurooppalaiseen kieliin. Esikäsitteellinen oleminen, josta Pylkö niin useasti kirjoittaa, on laskeutumista sellaisiin kokemuksen kerroksiin, joihin ei liene pääsyä kuin tietyn edellytyksin: ruumiillisen työn kautta, luopumalla, juurimalla itsestään maailmankansalaisen insinööritietoisuutta, eurooppalaisuutta. Jo ajatus ajattelun varjoalueista, puhumattakaan nyt seu-duista jotka eivät olisi taltutettavissa järjellä, tuntuu monin tavoin käsittämättömältä. Pylkön toistuvat väitteet yhtäältä siitä, ettei suomalaista filosofiaa, kirjallisuutta, ei oikeastaan ajattelua ensinkään ole olemassa, ja toisaalta siitä, ettei edes moni suomalaiseksi itsensä mieltävä tavoita koskaan suomalaista luontoa, ovat lähinnä pöyristyttäviä.

Totutusti maailmanporvari reagoikin tämääntapaisiin esityksiin vihalla, sen vietäväksi kuitenkin ikinä täysin antautumatta. Tai sitten maailmanporvari hätäänny ja leimaa pik’pikaa kritiikin irrationaaliseksi. Siihen on Pylkön kohdalla olemassa kaikki syyt: Pylkö kirjoittaa osittain vain vaivoin olevasta, tai ehkä (jo) kokonaan olemattomasta kätten ja kääntymättömyyden maailmasta, nimittäin tiedon ja kokemuksen torjutuista juurista. Tilannetta ei helpota se, että Pylkö kirjoittaa yksityiskielellä asioista, joiden tiedollinen paikkansapitävyys näyttäisi olevan vain hennoin loimilangoin sidottu sosiaaliseen todellisuuteen.

Se, ettei kaupunkiympäristöjään tarkastelemalla tavoita pylköläisiä ”luonnonympäristöjä” tai ”merkkillisyyden kenttää” ei kuitenkaan tarkoita, etteikö niitä olisi tai etteikö niiden ajattelemisessa – vaikka sitten utoop-pisina muodostelmina – olisi mieltä. Merkillisyys esikäsitteellisessä tosin ei tavoitu niinkään tutkimalla kuin kokemalla. ”Filosofia” on tässä mielessä aina vain epäonnistuva: esikäsitteellisyys ei käänny käsitteiksi, tai jos kääntyy, jotain ”eloisaa” on jo menetetty.

Yhtä kaikki se, että Pylköä ajattelijana tai ajattelun esiin kutsujana ympäröi ainakin suhteellinen hiljaisuus,

Nopeasti silmäiltynä
viinaa ja tuhkaa kierreportaissa
läpi käen lanteiden jäistä tuulta
minne olet juossut
suuri ja kömpelö koulutalo
mitä rapu juttelee
mumisten pilkkaisesti
kuin hiekka kuin iltalehdet
kuin peltokuusi museossa

Teeskentele murhaajaa kampa
joka suit sateen hiuksia
kantakaa käsi taskussa
unennäöt-traktorit
pienet traagiset puolukat
tammi puhaltaa öljyliuskeiseen huiluun
ja väittää että sika
olisi itseoma ansa
Pohjoisneulan tomuinen varjo

Objektiivinen meri sydämessä
kevyen sankarillisesti
kuusitoista luurankosiiliä kiipeää
yli lankun yksitoista jäljellä
ruusu piimä vasara
haukien eepos kirjoitettu
käteän katkulla ja salamalla
yksinkertaisen rauhallisesti
talvi hymähtää käymälässä

MINÄ RAKASTAN TEITÄ

Tapetin ikimetsässä harhaileva suu
ei suuren eikä pienen
on jonkin palavan kusilätäkön heijastus
minkä takaa
paistaa kohauttavia olkapäitä ja olkapäitä ja vielä kerran olkapäitä
joka toinen pari kohauttamassa pikkuisen vähemmän kuin edellinen
Kaiken päätteeksi liikkumattomana
roosa vähän sadistinen kolmio

Keittosuolainen satureiden hiljaisuus
jonka pedanttinen ukkonen
on asetellut riveihin ylös taivaanrantaan
sillä pöytälamppu
kehrää epätoivoisesti tuikkeessa
naurunalaista pitkä lankaansa
ja miljoonat jalat trappaavat meren lahonneella
tanssilattialla

ah perhosten huumorikaan
ei uskalla päättää uutta
häveliästä aurinkokuntaa

jatkuu sivulla 100

on kysymys, joka kietoutuu lähes erotamattomasti paitsi hänen ajatteluunsa myös maailmanporvarin kesyttävään ja kesytettyyn olemukseen. Pylkkö ”filosofina” on kuin Susi-Kustaa Väinö Linnan *Pohjantähdessä*: irrallinen, yhteisön liepeillä norkoileva kurja piru. Olisikin totisesti ajattelematonta kutsua Pylkköä keskusteluun ja ajatella hyväuskoisesti, että tästä keskustelusta sukeutuisi yhteisymmärrystä. Ukko kun ei päästäisi Habermasia tontilleen keskustelemaan edes paskahuussin paikasta: ”analysointi ja argumentointi on aina ennalta valittujen käsitysten jälkikäteistä puolustelua”⁷, vaivoin kätkeytyä vallanhimoa. Susi-Kustaa tarttuisi kai torrakkoon.

Jotta Pylkön tarkoitusperiä voitaisiin jotenkuten likentyä, pyrkii tämä essee etenemään Pylkön ajattelun kautta syvemmälle siihen, mistä myös Freud Jungia varoitti: okkultismin liejuun. ”Okkultismi” tosin on tässä yhteydessä ymmärrettävä siten kuin Freud sen Jungin mukaan – Jungin, jota sivumennen sanoen Pylkkö pitää eräänä ”liittolaisenaan” eurooppalaisuuden juurimisessa – käsitti: kaikkena sinä mitä filosofia ja uskonto tuohon aikaan tiesivät sanoa sielusta.⁸ Kun tästä löyhästä, vaikka kyllä osuvasta määritelmästä johdetaan vastine tämän päivän maailmanporvarille, viittäisi se luultavimmin kaikkeen siihen, mitä tiede, akateeminen filosofia ja ”eurooppalaisuus” ylipäänsä saattavat sanoa esikäsitteellisestä ja asubjektiiivisesta. Pylkköläinen ”okkultismi”, käsien työntäminen sielullisen liejuun on tosin sanoen järjen varjoon työntymistä, metafysiikan purkamista, ”mielen ja kielen irrottamista esinekeskeisestä ja henkilöllisesti olemisesta”⁹ ja tutulla sanalla sanoen: hulluutta.

Etiikan pahaisuus

Luopumisen dialektiikassa (2009) Pylkkö asettaa kysymyksen siitä, miksi etiikka on pahaa. Juuri etiikka muodostaa erityisen esteen paitsi sielullisen liejun myös Pylkön itsensä ymmärtämiselle. Jos ajattelu on juurtunut syvään eurooppalaiseen, päällisin puolin hyväntahtoiseen etiikan, tekniikan ja valistuksen liittoon, tämä ei ainoastaan estä ei-eurooppalaisten kulttuurien ymmärtä-

mistä vaan myös tekee mahdolltomaksi syrjää koskevien ja siksi keskeisten ongelmanasettelujen kohtaamisen. Perustavat ajattelun ongelmat ovat Pylkön käsityksen mukaan ratkeamattomia. Siten niiden kanssa on vain opittava elämään.

Ilmeistä kuitenkin on, että siinä missä tällainen tilanne on maailmanporvarille ennen kaikkea kiusallinen, jähmettyvät nämä ratkeamattomuudesta kumpuavat kokemukset kuin luonnostaan etiikaksi. Paikallis-kulloinen kokemus yleistetään (ja kadotetaan), onhan maailmanporvarin itseperintänsä johtoajatuksena kohtaamisen, kesyttämisen ja hallinnoinnin toimintakaavio. Eurooppalainen etiikka antaakin alkuperäiselle, jopa tuskalliselle olemista hiertävälle kokemukselle ymmärrettävät universaalit raamit – tai ainakin tähtää siihen. Näin etiikka kuohitsee ison joukon paikallis-kulloista kokemuksellisuutta.

Tässä rajatussa, mutta paikallis-kulloisuuden näkökulmasta varsin oikeutetussa mielessä etiikka onkin perinjuurin *pahaa*. Se luo käsitteitä, lukitsee olon ja siinä pesivän moninaisuuden rajatuksi tilanteeksi. Pylkkö tarttuu kuin testimielessä Juha Sihvolan *Maailmankansalaisen etiikkaan* (2004) ja tavoittaa siitä saman ongelmallisuuden: ”Etiikka säättää, mitä ihmisyyteen kuuluu, ja edellyttää ja vaatii tietynlaisen ihmiskuvan omaksumista.”¹⁰ Sen lisäksi, että etiikalla voidaan väistää vaikeita filosofisia ongelmia, sitä käytetään hyödyksi myös kulttuurisen hallinnan harjoittamisessa. Filosofian ohella etiikka on osoittautunut – Pylkön retoriikkaa käyttäkseni – tehokkaaksi joukkotuhoaseeksi sodankäynnissä, ”jossa taistellaan siitä, kuka pääsee määräämään, miten merkittävyydet jähmettyvät merkityksiksi.”¹¹

Mitä etiikka sitten estää, ja mitä tuhoaa? Monet Pylkön esseistä kietoutuvat paitsi kieleen ja olemisenymmärrykseen myös näiden voimallisesti paikallisiin ominaispiirteisiin, suomalaisen perinnekulttuurin käännyttämättömyyteen. Osa eurooppalaisen etiikan luonnetta näyttäisi olevan se hyväntahtoinen uskomus, jonka mukaan eurooppalaisuudella voidaan selvittää eurooppalaisia ongelmia. Eurooppalaisen tekniikan uskotaan tuovan ratkaisuja eurooppalaisen etiikan luomiin umpikujiin. Yhtä lailla uskotaan, että länsimaisen demokratian ja sivistyksen voimin voidaan luovia ulos niin eurooppalaisesta ympäristökriisistä kuin vaikkapa eurooppalaisten ja ei-eurooppalaisten maiden välisten asevarustelun laukaisemista konflikteista. Itseen järkeä ei kuitenkaan voida vakuuttavasti perustella vain järjellä. Järjestelmällisesti Pylkkö pyrkiikin osoittamaan, että tällaisenaan eurooppalaisuuden toimintakaavio on virheelinen: sivistyksen, etiikan ja tekniikan liitto ammentaa pohjimmiltaan yhdestä ja samasta muoviympäristä. Eurooppalaisuus ei ole mitenkään itseäänkorjaava ajatusperinne. Hyvää tarkoittamalla se vain kiihdyttää luomiaan kriisejä.

Kun Pylkkö siis viittaa tietynlaisen ihmiskuvan omaksumiseen, hän oikeastaan kysyy käänteisesti kulttuurisen omaleimaisuuden ja sitä kautta ainoakertaisen, kokemuksellisen olemisen perään. Jos Sihvolan ajattelu

on tämän päivän suomalaisen silmissä jo leimallisen alimääräytyntä, jopa laimeaa – sikäli kuin ”maailmankansalaisuus” nähdään ilmeisenä, suomalaisuuteen liittyvänä ominaisuutena – Pylkön harjoittama paikallisen ajattelu taas on ylimääräytyntä. Se on töykeää, taantumukselista ja arkijärjen näkökulmasta lähes provokatiivisen umpimielistä. Miten nyt suomalainen lopultakaan eroaisi eurooppalaisesta? Eikö ole selvää, että ikkunat on vastakin pidettävä auki Eurooppaan?

Vielä eräs este Pylkön ajattelun ymmärtämiselle tuntuisikin olevan juuri paikallisuus, jonka maailmanporvari reaktionomaisesti samastaa nationalistiseen heimoajatukseseen. Sillä taas on tämän päivän Euroopassa poikkeuksetta pahanilkinen kaiku. Jos Ukko saattaakin kylähulluna vielä äityä hymynkarein ilmoittautumaan fasistiksi – mikä nyt on vain ”frankfurtilaista nuorisolangia”¹² – menee hän tietysti törkeyksien puolelle, mutta tulee samalla iskeneeksi kätensä sielullisen mustaan sontaan tavalla, jota jopa ”fasisti” kaihtaa. Jo pelkkä ehdotus sitoutua eettisesti pahaan paljastaa näet esi-eettisesti eroutumattoman, siis kulttuurisesti torjutun alkuristiriidan läheisyyden, ja kätkee ainakin hetkellisesti sen, mikä on jo eettillistetty. Järki joutuu pimentoon.

Asetelmallisesti fasismin kategoria on analoginen itsensä etiikan pahuudelle. Sekin kieli eettisen ja esi-eettisen rinnakkaisuudesta, samanaikaisesta olemassaolosta täkäläisissä sielunkerrostumissa. Tämä taas on yksi Pylkön perusväittämiä. Suomalaisessa ihmisessä elää limittäin sekä merkityksiä että merkittävyyttä, virkamieshallinnoijaa ja kielellistä mieltä, suomalaista ja suomista. Limittäisyys tosin merkittävää aivan muuta kuin isänmaallisuutta ja kansaa, jotka ovat läpikotaisin teknistyneen mielen kategorioita: ”kansallisuus ja isänmaallisuus on aina eurooppalaista. Merkittävyyden esikäsitteellisyys sulkee meiltä mahdollisuuden olla eurooppalaisia, siis olla subjekti ja osallistua kansasubjektiin.”¹³ Euroopan ytimelle koko väite sielunkerrostumien limitymisestä on mieleton.

Ratkeamattomat ajattelun ongelmat koskevat itseään järkeä, jonka pohjiaan myöten väkivaltaista olemusta ei selätetä eikä selitetä järjellä. Tästä katsannosta käsin onkin mielekäästä väittää, että siinä missä tämän päivän vakavat ympäristökriisit ovat sellaisten demokraattisten yhteiskuntien aiheuttamia, joissa elätellään entistä voimallisempaa uskoa ihmisen järkevyyteen, eivät näiden yhteiskuntien sisäisistä kriiseistä muutkaan ole ratkaistavissa eurooppalaisin voimin. Fasismi (ja sen kategoristen rajojen koettelu) ainoastaan paljastaa tämän. 1930-luvun Euroopassa tapahtunut fasistinen järjenkääntökin – valistuksellisen järjen luhistuminen takaisin myyttiin, kuten Adorno ja Horkheimer sen tiedetyksi lukivat – on vain kasvukipuista rimpuilua nuoren, mutta sitäkin terhakkaamman järjen tulkinnan puitteissa.

Pylkön ajattelu fasismina on nuorta, ohkaista ja itsekeskeistä sikäli kuin sillä väistetään varsinaista, ratkeamatonta käsitteellistä ongelmaa, jonka tämän ajattelu tuo uudelleen ja uudelleen näkyville. Paikallisen ja visusti kääntymättömän kokemus – se näet varsinaisen ky-

symys on – ei merkitse sen sielullista eristämistä ja pre-parointia. Aitoja ongelmia tulisi ennemminkin lähestyä dialektiikan keinoin sekä juurimalla että luovimalla. Niin käsitteellisen kuin esikäsitteellisenkin ymmärtäminen eritahtisine ja -suuntaisine liikkeineen vaatii mukautumista jälkimmäisen läsnäoloon, jopa luopumista. Pelkkä paljastaminen ei auta, sehän jo luonnostaan on tekniikan luonne.¹⁴ Täytyy myös joutua metsänpeittoon, tai ennemminkin merkillisyyden.

Kysymys etiikan pahaisuudesta antaa sekoin tilaa ratkaisevalle erolle. Samanaikaisesti läsnä on etiikka edellä esitetyn valossa ja ”paha” jonakin sellaisena kääntymättömänä kokemuksellisuutena, joka pyrkii nousemaan asetetun ja jähmetetyn ylle tai vastavuoroisesti jäämään sen alle. Itse asiassa kysymys ei ehkä ole ensinkään kysymys. Pikemminkin se on kutsu tai esitys: etiikan pahaisuus ilmentää liikesumaa, jossa jokin yhtäältä pyrkii niskan päälle sitä mukaa kuin jokin toinen vetäytyy. Totuus ei ole ainoastaan paljastumista vaan myös kätkeytymistä. Paikallis-kulloisen kääntäminen tuo pikemminkin esiin insinööritietoisien kielenkäyttäjän pikkuporvarillisuutta ja etiikantajua kuin sitä, mitä kukaties yritetään kääntää. Luultavammin kääntäminen vain kätkee sitäkin enemmän.

Näyttäytyvä jako kysymyksen sisällä kätkee esimerkiksi esi-eettisen hyvän ja pahan, tai ennemminkin eriytymättömän ”hyvä-pahan” mahdollisuuden. Jos maailmanporvarin tunnistaa parhaiten juuri etiikan kaipaudesta, esi-eettisen läikähtämisen tunnistaa sellaisesta pyhyden tunnusta, jota etiikan pahaisuuden kaltainen kysymys hetkellisesti saattaa kyetä välittämään. ”Etiikka ja pyhyys ovat toisilleen vieraita tai ainakin etäisiä,” kirjoittaa Pyllkö ja lisää: ”Pyhä ei torju pahuuden varjoa vaan tunnustaa sen mahdin – myös itsessään.”¹⁵ Mutta pyhän ja ”pahan” romanttiselta kuulostava sama-alkuisuus ei tarkoita, että esikäsitteellinen oleminen olisi jotenkin tavoiteltavaa ainakaan nautinnollisessa mielessä. Se on kaikkea muuta kuin harmonista. Yhteys esikäsitteelliseen on alkuristiriidan läheisyydessä elämistä, kiihkeää, oikukasta, jopa saatanallista. Esi-eettisesti ”hyveellinen” suomalainen, joka on saanut tämän polun auki, ei Pyllkön mukaan voikaan olla nykymaailmassa muuta kuin syrjäytynyt ja eurooppalaisuuttaan karussa, masennuksen ja ahdistuksen repimä, kansankielellä tulkaten ”hullu”. Sellaista kohtaloa on hyvin vaikea toivoa kenellekään.

Ollaan romahduksena

Sikäli kuin yhtäältä varhaisen dialektiikan ja toisaalta eurooppalaisen järjen liepeisiin jääneiden liikehdintöjen – keskeisimpänä ehkä gnostilaisuus, alkemia ja hermetismi – tuntemus Suomessa on verrattain ohutta, Pyllkön taipumus viitata näihin perinteisiin suomisen kokemuksen mahdollisina liittolaisina on ennemminkin pyrkimys kirjoittaa kontrapunktisesti kuin varsinainen perustelu. Perusteluja Pyllkö ei tietysti haakaan. Dialektiikka ei ole perustelemista vaan rinnanolon valaisemista. Alkemiaa ei

sellaisenaan yksinkertaisesti voi tuoda argumentaatiokäytäntöjen piiriin ilman, että sen olemus hiutuisi pois tai asettuisi vähintäänkin outoon valoon. Se liejukko, missä suomalainen henki vielä kukaties muhii, saatetaan Pyllkön mukaan tavoittaa joidenkin Euroopan reunoille jääneiden mystisten virtausten avulla, joita leimaa niin tekniikan kuin modernisminkin vastaisuus. Tämä tapahtuu kuitenkin vain silloin, jos niiden ydintä ei käsitteellisesti tai loogisesti sulkeisteta tai määritellä.

Läheisempi liittolainen suomalaiselle löytynee kuitenkin Pyllkön tiuhaan viljelemästä *ollaan*-ilmaisusta ja tämän rahvaasta käyttäjäkunnasta, ajattelijoista joita ei ajattelijoiksi tunnisteta. Nykysuomessa edelleen käytetty *ollaan* ei ole jäsennettävissä käsitteellisesti, eikä ”siinä ole sen paremmin loogista, psykologista, kieliopillista kuin sosiologistakaan subjekti-predikaatti-rakennetta”¹⁶. Tämän vuoksi ilmauksessa *ollaan* ilmenee vielä hitunen senlaista eloisuutta, jota eurooppalainen insinööri ja kielitieteilijä ei ole kyennyt raakkaamaan pois. Tietysti *ollaan* on jossain määrin *huonoa suomea*, mutta oikeastaan juuri siksi niin eloisa polunpohja kielessä. Ilmaisussa jotain kuultaa läpi. Kitkemis- ja hallinnoimisyrityksistä huolimatta tätä toiminnan – tai pikemminkin toimimatta jättämisen – sanaa makustelemalla aistiinkin, miten ilmaisussa yksilöllinen subjekti itse asiassa uhkaa liueta pois, tai vähintäänkin sulautua takaisin rajoittumattomaan.¹⁷ Kuten niin monet muutkin suomen passiivimuodot, *ollaan* on arkikielen käytännöissä mitä tavanomaisin, ja vain alleviivaa Pyllkön ajatuksen ydintä: suomessa elää rinnan metafysisiä kokemusrakenteita ja niiden ”alle” jäävää kokemuksellista ykseyttä.

Yhtä lailla asubjektiviivisen kielen merkillisyyksiä voitaisiin lähestyä murteita pitkin. Jos ”kieli on kohtalo”¹⁸, murre lienee kouriintuntuvimmin todistus siitä, että paikalliseen synnyttään. Murteita voidaan toki ainakin osittain omaksua, niihin voidaan jossain määrin jopa juurtua, mutta alkuperä ei jätä ihmistä. Täysin käypää suutuntumaa ei saa, murteellinen puhe ei täysin lähde ihmisestä, jotain eriparista aina jää. Pyllkön mukaan suomisten merkityskerrostumien kohtaamisessa onkin läsnä valtavat määrät häpeää, etenkin koulutettujen suomalaisten kohdalla.¹⁹ Kaupunkilaisuus ja erityisesti koulutus ovat tässä syyllistämässä keskeisimpiä ja jokapäiväisimpiä merkillisyyden kuolettajia. Murreilmausten silmiinpistävä kääntymättömyys ajaa kaupunkiympäristöissä niiden karsastamiseen; paikallisen ja perinteen vahvistamisessa kulttuureissa tätä ongelmaa ei ole. Koulutus taas nimensä mukaisesti *koullii* suokansasta suomalaista, mieluustikin mahdollisimman tarkkarajaisen toimijan, joka fraseeraa selkeästi eikä ensinkään häpeä, kyräile tai luimistele.

Syyllistymisen ja häpeän kokemukset ovatkin omiaan vahvistamaan käsitystä suomalaisesta jollain tapaa kaksisieluisena kokijana, hahmona jossa jatkuvasti sekä vahvistuu että liudentuu eri sielunkerrostumia. Kaksisieluisuus kielii esikäsitteellisen läheisyydestä. Siinä missä suomalaista tämän tästä kannustetaan luopumaan stereotyyppiseksi mielletystä jurottavasta metsäläisyydestään,

Pylkkö kehottaakin kääntymään sitä kohti. Mutta jos maakunta-Suomen peräkamaripojat ja kirkonkylän tupisuut ilmentävät nykyeurooppalaiselle jo jotakin taaksejätettyä, lienevät syrjäytyneet ja sekakäyttäjät sen seuraava hyvän tahdon kohde. Vaikkei näiden osa ole monestakaan mitenkään ihailtava, on kai myönnettävä, että merkillisyyttä, eettillisesti ”pahaa” tai pimeää heissäkin tihentyy.

Toisiin kieliin kääntymätön ilmaus *olla*, aivan kuten syrjäytyneetkin merkillisyyden tulen loimotuksessa, viittaavat tosiasiaa sellaiseen esi- tai jälkisubjektiiviseen hajaantumisen liikkeeseen, joka länsimaisissa käytännöissä on tavattu patologisoida eriasteisiksi hulluuksiksi. Kylähullut eivät ole tästä maailmasta kuitenkaan kadonneet, mutta samoin kuin esi-kieliopilliseksi helposti sulava puhunta, heitäkin pyritään lieventämään, kategorisoimaan ja tekemään näkymättömäksi entistä tehokkaimmin mekanismein. Muuttuvat tautiluokitukset, medikalisaatiosta puhumattakaan, eivät kuitenkaan saa otetta sairauskerptomuksellisten kohteittensa sielullisesta ja alkuperäisestä ytimestä. Niin kylähulluissa kuin siellä täällä suomessakin kytee alkuristiriitainen. Ei ole sanottu, selittäisikö juuri sielullisen alkuristiriidan läsnäolo ja näkyvyys suomisessa sielussa ja kielessä esimerkiksi taipumusta masentuneisuuteen, itsemurhiin ja henkirikoksiin etenkin syrjäseuduilla, jossa alkuristiriita on vielä eloisa. Luultavaa kuitenkin on, että ilmiöiden eettillistäminen tai luokittelu ei yksinkertaisesti voi johtaa ainakaan niiden eläytyvään sisäistämiseen. Jos toimintaohjeita olisi, pikemminkin syrjäytyneet tulisi pylkköläistä umpikieron vittuilijan loogiikkaa seuraten jättää omiin oloihinsa. Syylistymisen kokemustakaan ei tulisi yrittää selkeyttää ja sulkeistaa.

Varhaisemmassa dialogissaan Ukko käyttää suomalaisen sielullisen kaksinaisuuden tiimoilta ilmausta ”huppi” kuvaamaan juntin vastakohtaa, siis jotakuinkin samaa kuin mihin Pylkkö viittaa maailmanporvarilla. Hupissa tuntuu kuitenkin olevan idullaan myös uskonmenetyksen kaava: ”Suomessa alkoholisoituminen merkitsee usein huppinaamarin hupenemista, juntuutumisen alkamista, siihen romahtamista tai siihen palaamista.”²⁰ Siinä missä Ukko viittaa tämän tästä Pentti Saarikoskeen, joka ”rikkaassa ja edistyksellisessä Ruottissa alko tajuta olevansa köyhä ja haiseva suomalainen pummi ja dena”²¹, sielullinen yhteensulautumattomuus niin Saarikoskessa kuin suomalaisissa kansantaudinkantajissakin selittää sitä, miksi kysymyksessä on nimenomaan romahtaminen, naamion putoaminen kasvoilta: käsitteelliseen asettuminen oli jo alunperin roolinottoa, perimmiltään näyttelemistä. Tähän ”herrasteluun” juurikin olisi kiinnittäminen huomiota: roolin voi ottaa ja rooliin voi kasvaa, mutta alkuperä kääntymättömyytenä, ei niinkään menneisyytenä, ei jätä rauhaan.²² Mitä voimallisemmin tämä sielullinen varjo pyritään tukahduttamaan, sitä väkämmin se tietysti repii.

Silmiinpistävää Ukon sinänsä nopeassa Saarikoski-luonnehdinnassa on viittaus romahtamiseen. Kuten frankfurtilainen fasimitulkintakin, Pylkkö tukeutuu tässä kohdin tausta-ajatukseen siitä, että jotain on tie-

toisesti ja työllä rakennettu. Vastaavasti valistus on luontaisesta ”fasistisuudesta” eroonhankkiutumista aivan kuten Saarikoski alkoi jo nuorella iällä tietämättään esittää itseään parempaa, herrastella. Edistyksen vastakohtana romahtaminen on näin ollen aina palaamista, epäonnistunutta kehitystä. Myös mielenterveys kytkeytyy arkisuudessa samantyyppiseen alaspäin viettävään metaforaan: se pettää, tukipuut luhistuvat alta, ihminen vajoaa. Tämä on vain luonnollista, sillä eurooppalaisuus on systemaattisen sitoutunut kohoamisen metaforaan.

Selvärajausten identiteettien, käsitteiden ja kokemuskategorioiden liukeneminen on eurooppalaisesta kannosta verrannollinen mielenterveyden ”järkkymiseen”. Mutta kokemus osoittaa yhtä lailla, että tämälapsia, ainakin paikallis-kullosia liukenemisiä tapahtuu myös jokapäiväisessä elämässä: fyysisessä työssä, rakastellessa, aistiseen uppoutuessa, luonnossa käydessä, yhdessä oleillessa... kokemuksilla tuntuu olevan jopa elämistä ja olemista ravitseva tehtävä. Ne tuntuvat tuovan elämään mieltä ja ”tarkoitusta”. Niistä palaamista ”takaisin arkeen” ei myöskään luonnehdi nousu tai kohoaminen vaan juurikin luhistuminen. Jollain tapaa yli-arkisen yhteydessä vietetyn ajan jälkeen paluu tuntuu romahtamiselta takaisin tavanomaiseen, valmiiksi pedattujen kokemusten, päivänkohtaisten huolien, puheenaiheiden ja velvollisuuksien sisäsiistiin limbukseen.

Tätä tulkintaa jatkamalla myös Pylkkön nimeämä merkillisyys, eurooppalaisittain hulluus, alkaa tuntua lähes elähdyttävältä. Suomisuuden yhteisessä merkillisyyskentässä ”asubjektien” joukko ”kelluu siinä niinko meduusat merivirrassa ilman selviä rajoja”²³. Sen jopa kaupunkiympäristöissä varttuneen, eurooppalaisuuteen kiinni kasvaneen on ainakin jollain tasolla mahdollista tuntea houkuttelevaksi. Mutta keskeinen haaste Pylkkön ajattelussa – se, miksi Ukko ei tule koskaan saamaan taakseen suomalaista filosofia – onkin, kuinka kammata romahtamisen metafora päinvastaisiin merkitysliekkisiin; kuinka tehdä luopumisen ajatuksesta mielekstä, jopa tavoiteltavaa. Luopuminen voi olla mieluisaa hetkelisesti, niin kuin antautuminen ekstaasiin voi olla. Mutta elämäntavaksi maailmanporvarille siitä ei ole. Filosofia ei tahdo lakata, eikä Ukon raakaa askeesidiktatuuria halua kukaan – paitsi tietenkin Ukko.

Kotelo ja varjo

Ukossa ruumiillistuvaa hulluutta, pylkköläisittäin merkillisyyttä, tulisi likentyä samalla tavoin. Hänkään ei ole lähestyttävissä ilman Takosta ja nimetöntä vasemmistonuorukaista. Ajattelu merkillistyy vain kontrapunktisesti, kahta ellei kolmea samanaikaista sointia koettelemalla. Tietoisuus koteloituu ilman varjoa. Kun siis Ukko toteaa ainoan mukavuudenhalua suuremman voiman ihmisessä olevan murhanhimo²⁴, se ei ole pelkästään tietoista liioittelua. Oikeastaan Ukko on täysin vakavissaan; hän odottaa, miten Takonen vastaisi, miten totuus ehkä käväisisi puheilla. Minkäs varjolle teet – se on ”ruumiil-

Hajaannun yli pöytäni
hajaannun laajasti yli aukean
hajaannun laajasti yli elämäni

Minun substanssini on niin aukkoinen
että hänen väleistään syttyvät
pikkuruiset hämähäät tähdet

Niin kevyenä luistelee minussa aika
kuolleeksikylmettyneistä fantasiaista luistinradalla
että sureva saatemusiikki
on jäänyt hänestä ikuisuudeksi jälkeen

Kasaannun taas keskellä hiljaisuuteni kaaosta
kasaannun taas itsemurha auringossa
kasaannun taas itsesyntytyksen kuussa

Saari joka on onkinut meren
saaren sydämessä
kaloista ja hyllystä ja aurasta tehty patsas

Patsas kuin uhitteleva avain
saaren rähjäisessä lukossa
savupilvenä patsaan kohdalla
piakkoinen kostoni

Suomentanut Saara Metsäranta

(alun perin: otteita Ilmar Laabanin kokoelmasta *Angruketi löpp on laulu agus, luuletusi 1943–1945*. Eget, Stockholm 1946.)

linen, viettillinen, eroottinen ja väkivaltainen”²⁵ – miten siihen vastaisit? Takosen vastaus ei kuitenkaan tee dialogista keskustelua, tai jos tekee, sanoja, merkityksiä ja merkillisyyksiä vain juoksetetaan, ilman kummempia päämääriä.

Pylkölle dialektiikka on paluuta kielen ja ajattelun juurille. Juurien valaisu edellyttää luopumista monista luonnollisen kielen (ja sillä operoivan mielen) ensisijaisuuksista. Toisaalta mielekäs valaisu merkitsee samanai-kaista hämärtämistä: lyhtyä liikutellaan pimeässä, jotain valkenee, jotain hämärtyy.²⁶ Murhanhimoa tai hulluutta ei dialektiikan valossa voidakaan varsinaisesti ymmärtää – se merkitsisi niiden ruoppaamista merkillisyydestä. Enemmänkin on pyrittävä ristiriitaa liki, häpeää tai pelkoa kaihtamatta, ratkaisuihin pyrkimättä.

Eurooppalaisista terveystieteistä ja omanarvontunnosta luopumalla voitaisiinkin kysyä, kumpi oikeastaan on elähdyttävämpää hulluutta; elää vailla tietoisuutta varjostaan, solipsistisiin kokemuksiinsa hautautuneena, eurooppalaiseen tietoisuuteensa koteloituneena, vaiko kohdata sielullinen pimeä? Kohtaamista ei ehkä pidä ymmärtää syleilemisena tai samastumisena, mutta totta laillaan on, että niin kauan kuin eurooppalainen tietoisuus pitää vaikkapa natsismia tai lapsiavioliittoja absoluuttisen pahana, tuomittavana ja ehdottomasti kitketävinä, tietoisuus vain jatkaa koteloitumistaan.²⁷ Näissä eetillisesti ”pahoissa” ilmiöissä kerälle vetäytyvä totuus – siis se, mikä ei avaudu maailmanporvarin teknistävälle katseelle – ei etiikalla, opettamalla, ei edes olosuhteita parantamalla, tule esiin. Totuuteen voidaan vain viitata tuomalla kieleen ja mieleen alkuristiriidan jännitteisyys, kulttuurin kääntymättömän esikäsitelisyyden läsnäolo jaettuna varjona.

Ilmiöinä Ukon valitsevat esimerkit, natsismi ja lapsiavioliitot, ovat tietysti monin verroin tummempia kuin satunaisen kylähullun rääkäisy tai Saarikosken juoppohulluus. Silti kaikki näyttäisivät aiheuttavan ainakin samanliikkeisen koteloitumisestaan virkoavan kauhun, turvattomuuden vavistuksen ja epämukavuudentunteen. Montaa mieltä voidaan myös olla siitä, jättääkö suomalainen todella lounaansa väliin, jos saa vapaan tilai-

suuden tappaa, kuten Ukko ounastelee, mutta kieltämättä se, mihin hän itse asiassa viittaa – varjo äkillisesti esiin heitettynä ykseyden kokemuksena – taustoittaa kaikkia mainituista ilmiöistä. Järjen vuo talttuu hetkellisesti siihen törmätyssään, ja tätä hetkeä Pylkkö ajattelullaan ikuistaa.

Kaikkia ilmiöitä koskee myös se, että maailmanporvarin katsannossa niissä on läsnä epämuikavan paljon kääntymätöntä pimeää. Terrori-isku tai väkivaltaiseksi äityvä kapina ovat eurooppalaisen silmin helposti käännettävissä hätähuudoiksi, sillä kostonjano ja silmitön viha eivät selityksiksi käy, ne kun tuntuvat liian julkeilta ja sietämättömiltä: niiden taustalla *täytyy* olla jotain. Lapsiavioliitoilla on puolellaan vuosisataiset perinteet, olkoot kuinka vastenmieliset tahaan, mutta tämän olemme valmiit kieltämään juuri edistyksen, siis räikeämmin ”eurooppalaisen mentaalikolonialisaaion” nimissä. Toisaalta juuri perinteiden – eettisesti ”pahojenkin” ja varsinkin niiden – ansiota on ainakin suomalaisen kohdalla se, että ne johdattavat merkittävyyden kentässä elämiseen ja takaavat totuuksien, siis paikallisesti ja kokemuksellisesti, eloisien voimaisuuden. Jos perinne katkaistaan, kokemus alkaa koteloitua. Suomisen sielun kannalta varsinainen eurooppalainen ongelma on se, että perinteet ollaan valmiita hyväksymään, jos ja vain jos niiden merkittävä alkuperä voidaan sulkeistaa, ja perinteen merkityksellinen aines on käännettävissä eurooppalaisuuteen.

Kun Pylkkö vielä kehtaa esittää suomalaisuuden peivän kaikessa semantiikkaa edeltävässä, kuten tarinoissa, myyteissä, uskomuksissa, sananparsissa ja tätä kautta kai myös joutavoivassa puhunnoksessa²⁸, viittaa hän suomen ontologiseen nihilismiin, joka taas luultavammin on merkittävien olemisen sauma, jossa suomalainen saattaa tunnustella alueellisen kokemuksen ykseyttä – sitä, jossa alkuristiriita kyllä tuottaa moneutta, mutta eurooppalaisuus ei neutraloi sitä.²⁹ Elävässä suomessa sumentuvat henkilörajat ja luontosuhde liudentuu pelkäksi luonnoksi.³⁰

Samaa ajatusta voitaisiin koetella ”hulluudenkin” yhteydessä. Suomalainen on sielullisesti ja kielellisesti kalvoa koko ihminen, siksi hulluuden merkittävyydenkin kuultaa hänestä läpi. Suomalaisen suokansan syrjäisessä rahvaassa tämä pimeys elää erityisen voimakkaana, sillä väkevä eurooppalainen tekniikka ja etiikka eivät ole sitä vielä täysin onnistuneet nujertamaan, kansallistamaan tai sivistämään.³¹ Kun tämä väki sitten rällää ja riehuu ja murhaa, siinä on ”kuolemanhakuinen maku”: ”ihminen tappaa säilyttääkseen kosketuksen tappamisen ikivanhaan kokemuskerrostumaan, murhanhimon syyttämään vapauteen”³². Ei se hätähuuto ole, vaan suomisen verran täyttä olemista. Eikä sellaisen edessä voi maailmanporvari juuri muuta tehdä kuin Takonen: antaa avuttoman litsarin. Koteloituneessa kokemuksessa jonkun täytyy olla aina hullu, syyllinen tai Ukko. Oma hulluus langettaa niin pitkän varjon.

Viitteet

- 1 Pylkkö 2013, 290–291.
- 2 Aiemmat dialogit ovat ilmestyneet teoksissa Pylkkö 2006b ja Pylkkö 2009.
- 3 Pylkkö 2009, 196.
- 4 Pylkkö 2012.
- 5 Pylkkö 2006b, 384.
- 6 Pylkkö 2009, 34.
- 7 Pylkkö 2013, 284.
- 8 Jung 2001, 169.
- 9 Pylkkö 2006b, 383.
- 10 Pylkkö 2009, 15.
- 11 Sama, 196.
- 12 Pylkkö 2013, 266.
- 13 Pylkkö 2009, 104.
- 14 Heidegger 2007, 18.
- 15 Pylkkö 2009, 45.
- 16 Sama, 101.
- 17 Ks. Pylkkö 1998, 265–280.
- 18 Pylkkö 2009, 38.
- 19 Pylkkö 2013, 105–106.
- 20 Sama, 114–115.
- 21 Sama, 162.

- 22 Pylkkö 2006a, 8.
- 23 Pylkkö 2009, 150.
- 24 Sama, 168.
- 25 Sama, 237.
- 26 Pylkkö 2013, 108–114.
- 27 Pylkkö 2013, 268–269, 282.
- 28 Pylkkö 2006b, 401.
- 29 Pylkkö 1998, 274.
- 30 Pylkkö 2006b, 57.
- 31 Pylkkö 2013, 287.
- 32 Pylkkö 2006b, 411.

Kirjallisuus

- Heidegger, Martin, *Tekniikka ja käänne* (Die Technik und die Kehre, 1962). Suom. Vesa Jaaksi. Eurooppalaisen filosofian seura, Tampere 2007.
- Jung, Carl Gustav, *Unia, ajatuksia, muistikuvia* (Erinnerungen, Träume, Gedanken, 1962). Suom. Mirja Rutanen. WSOY, Helsinki 2001.

- Pylkkö, Pauli, *The Aconceptual Mind. Heideggerian Themes in Holistic Naturalism*. John Benjamins, Amsterdam 1998.
- Pylkkö, Pauli, Merkittävyys ja herrastelu. Käännös fennomanian umpikujassa. *niin & näin* Vol. 48 No. 1, 2006a, 7–15.
- Pylkkö, Pauli, Ukon ilta. Teoksessa *Kirjoituksia Väinö Linnasta*. Toim. Antti Arnkil & Olli Sinivaara. Teos, Helsinki 2006b, 357–414.
- Pylkkö, Pauli, *Luopumisen dialektiikka*. Uuni, Taivassalo 2009.
- Pylkkö, Pauli, Fysiikkaviikari filosofian ihme maassa – eli olisiko tiedeuskovaisuutta hoidettava lääkkeillä ja kirurgialla? Kari Enqvistin *Kuoleman ja unobtamisen aikakirjat* ja muita hänen kirjoituksiaan. 2012. Verkossa: <http://www.uunikustannus.fi/fysiikkaviikari.pdf>. Luettu 4.11.2014.
- Pylkkö, Pauli, *Ajatus ja kädet*. Uuni, Taivassalo 2013.